

OSNOVE SOCIALNE VARNOSTI

Človek je med delom in tudi sicer izpostavljen raznim nevarnostim, kot so bolezen, poškodbe pri delu in poklicne bolezni ter brezposelnost. Temelj socialne varnosti je, da zagotovi minimalno življenjsko eksistenco osebi, ki se znajde v takšnem položaju.

Področje socialne varnosti pravno ureja 50. člen Ustave RS (pravica do socialne varnosti), Zakon o socialnem varstvu (RS, 54/92), Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti,...

Na področju mednarodnih pravnih virov veljajo predvsem Konvencija št. 102 Mednarodne organizacije za delo, ki ureja predvsem zdravstveno varstvo, nadomestila za čas bolezni, dajatve za primer brezposelnosti, dajatve za starost, dajatve za primer nesreče pri delu, družinske dajatve, dajatve za primer materinstva, dajatve za primer invalidnosti in dajatve družinskim članom za primer smrti hranilca družine. Slovenija kot naslednica nekdanje Jugoslavije ima le bilateralne pogodbe z drugimi državami.

Osnove zakona o socialnem varstvu

Socialno varstvena dejavnost obsega preprečevanje in reševanje socialne problematike posameznikov, družin in skupin prebivalstva. Pravice iz socialnega varstva po tem zakonu so socialno varstvene storitve in socialno varstvene dajatve.

Pravice do storitev in dajatev se uveljavljajo po načelih enake dostopnosti in proste izbire, upravičenci pa so vsi držav. Slovenije s prebiv. v Sloveniji in tujci z dovoljenjem za stalno bivanje v Sloveniji.

Socialno varstvene storitve namenjene preprečevanju socialnih stisk in težav so:

- prva socialna pomoč (pomoč pri opredelitvi socialne stiske, ocena možnih rešitev ter seznanitev upravičenca o vseh možnih oblikah storitev in dajatev)
- osebna pomoč (obsega svetovanje, urejanje in vodenje z namenom, da bi posamezniku omogočili razvijanje, ohranjanje in izboljšanje socialnih možnosti)
- pomoč družini (obsega pomoč za dom, pomoč na domu in socialni servis; pomoč za dom je pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani, pomoč na domu je oskrba upravičenca v primeru invalidnosti, starosti, socialni servis pa obsega pomoč pri hišnih in drugih opravilih v primeru rojstva, nesreče,...)
- institucionalno varstvo (vse oblike pomoči v zavodu, drugi družini, zlasti pa organizirana prehrana in varstvo ter zdravstveno varstvo.
- vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji (celovita skrb za odraslo telesno in duševno prizadeto osebo)
- pomoč delavcem v podjetjih, zavodih in pri drugih delodajalcih (svetovanje in pomoč pri reševanju težav, ki so v zvezi z delom in ob prenehanju delovnega razmerja ter pomoč pri uveljavljanju pravic iz zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega ter otroškega in družinskega varstva.

Socialno varstvene dajatve

S socialno varstvenimi dajatvami se upravičencu zagotavljajo sredstva za preživetje. Dajatvi po tem zakonu sta:

- Denarna pomoč kot edini vir preživljanja (do tega so upravičene osebe, ki so trajno nezmožne za delo, in osebe, starejše od 60 let, če so brez vsakršnih dohodkov oziroma prejemkov, brez premoženja ter nimajo nikogar, ki bi jih bil dolžan in sposoben preživljati ter živijo doma).
- Denarni dodatek (do njega je upravičena oseba, ki si začasno ne more zagotoviti sredstev za preživljanje iz razlogov, na katere ne more vplivati).

Dejavnost opravljanja socialnega varstva opravljajo javni socialni varstveni zavodi, na podlagi koncesije tudi druge pravne osebe oziroma zasebniki, drugi socialno varstveni zavodi (materinski domovi, sprejemališča, stanovanjske skupine) kot tudi dobrodelne organizacije (Rdečikriž, Karitas), organizacije za samopomoč in invalidske organizacije.

Določene socialne primere pokriva tudi sistem invalidsko pokojninskega zavarovanja (pokojnine, invalidnine, varstveni dodatek, skrajšan delovni čas, enkratni dodatek za rekreacijo, predčasna upokojitev in postrežnina).

Vzroki za nastanek invalidnosti so: - poškodba pri delu, - poklicna bolezen, - bolezen, - poškodba izven dela.

Delovni invalid je zavarovanec, ki je na podlagi invalidnosti pridobil katero od pravic iz invalidskega zavarovanja. Zavarovanci, pri katerih nastane invalidnost, se glede na preostalo delovno zmožnost razvrščajo v 3 kategorije invalidnosti:

- v I. kategorijo invalidnosti se razvrstijo zavarovanci, pri katerih nastane izguba delovne zmožnosti
- v II. kategorijo se razvrstijo zavarovanci, ki lahko najmanj polovico delovnega časa opravljajo svoje ali drugo ustrezno delo in se ne morejo s poklicno rehabilitacijo usposobiti za opravljanje drugega ustreznega dela s polnim delovnim časom
- v III. kategorijo se razvrstijo zavarovanci, ki lahko po poprejšnji poklicni rehabilitaciji ali brez poklicne rehabilitacije poln delovno čas opravljajo drugo ustrezno delo

Pravico do invalidske pokojnine pridobi zavarovanec:

- invalidi I. kategorije: če je izguba delovne zmožnosti posledica delovne poškodbe ali poklicne bolezni, ni važna delovna doba in je pokojnina polna (85%)
- delovni invalidi II. kategorije: pravica do polovičnega delovnega časa in nadomestilo do druge polovice nadomestila OD
- delovni invalidi III. kategorije: pravica do poklicne rehabilitacije, pravica do druge zaposlitve pri delodajalcu, hkrati dobiva nadomestilo zaradi manjše plače. Nadomestilo odmeri zavod za SPIZ (renta).

Denarna nadomestila iz invalidsko pokojninskega zavarovanja gredo v celoti v breme

delodajalca, prav tako tudi prispevek za zavarovalno dobo s povečanjem. (sredstva za obvezno zavarovanje si delita delavec in delodajalec v razmerju 50:50, medtem ko je za nezgodno zavarovanje in zavarovanje za poklicne bolezni plačnik vseh stroškov delodajalec.

Posebna pravica iz naslova invalidsko-pokojninskega zavarovanja je status neposredna nevarnost za nastanek invalidnosti. Neposredna nevarnost za invalidnost je podana, kadar delovni pogoji na delovnem mestu, na katero je zavarovanec razporejen, ne glede na higiensko tehnične varstvene ukrepe, v tolikšni meri vplivajo na zavarovančevo zdravstveno stanje in delovne zmožnosti, da mora zamenjati delo, ker bi sicer postal invalid. Ti delavci imajo pravico do razporeditve na drugo delo in pravico do poklicne rehabilitacije, če je ta potrebna za razporeditev na drugo delo. Imajo tudi pravico do denarnega nadomestila.

Druga pravica iz naslova invalidsko-pokojninskega zavarovanja je štetje zavarovalne dobe s povečanjem. Zavarovancem, ki opravljajo posebno težka in za zdravje škodljiva dela, se šteje zavarovalna doba s povečanjem. Stopnja povečanja zavarovalne dobe je odvisna od teže in škodljivosti dela oziroma od narave dela in sme znašati največ 50%. Takšna delovna mesta morajo izpolnjevati te pogoje:

- da obstajajo v zvezi z opravljanjem del znatnejši škodljivi vplivi na zdravstveno stanje in delovno zmožnost delavcev, kljub temu, da so bili uporabljeni vsi splošni in posebni varstveni ukrepi, s katerimi jih je možno odstaniti ali zmanjšati
- da opravljajo delavci dela v težkih in za zdravje škodljivih razmerah neposredno ob virih škodljivih vplivov v nepretrganem delovnem procesu
- da se delo opravlja poln delovni čas

Posebno obliko socialne varnosti predstavlja tudi zavarovanje za primer brezposelnosti, iz katerega so možne naslednje pravice:

- denarno nadomestilo (upravičenci so tisti, ki so bili najmanj 9 mesecev v delovnem razmerju oziroma 12 mesecev s prekinitvami v zadnjih 18 mesecih pred prekinitvijo delovnega razmerja in so se najkasneje v 30 dneh po prenehanju del. razmerja javili zavodu)
- denarna pomoč
- priprava na zaposlitev (obsega vse oblike izobraževanja, kritje stroškov ter denarno pomoč. Brezposelni pridobi pravico do priprave na zaposlitev, če jo zavod napoti na izobraževanje zaradi povečanja zaposlitvenih zmožnosti. Če odkloni pravico do priprave na zaposlitev, izgubi status brezposelne osebe)
- povračilo prevoznih stroškov
- pravice delavcev, katerih delo postane nepotrebno
- pravica do zdravstvenega varstva in pravica do pokojninsko-invalidskega zavarovanja